

Několik poznámek k zásadám v právu k nehmotným statkům a ústavně právním aspektům internetu

Jakub Michálek

13. října 2009

Nebýt internetu a razantního rozvoje informačních technologií, nevznikl by patrně ani tento příspěvek. Od výzvy k podání, přes vyhledávání některých informací, až ke svému odeslání nepocítil tento chudáček sací efekt papíru a živořil toliko v podobě elektrických signálů a magnetických stop. Přes mohutnou hradbu dogmatiků pravidla „*litera scripta manet*“, kteří hájí papírovou sbírku a papírové výkazy o studiu, se brzy převalí vlna totální elektronizace.

Zatím co se ostatní honí, aby posbírali evakuační balíčky, já se zastavím a dopřeji si čas na rozmyšlenou. Svoje úvahy dělím na dva díly. Nejprve pohlédnu na roli informací v právu, především na teoretické zdůvodnění omezování jejich užívání v právu k nehmotným statkům. Pak zhodnotím formy přechodu k informační společnosti. Text provazuje a svazuje červená nit státní regulace v informační společnosti, jejíž formy budou mít na další rozvoj informační společnosti rozhodující dopad. Informační společnost má totiž stejně jako každá jiná společnost prostředky, kterými může dojít své úplné destrukce. Patří k úloze právníkové doktríny tyto prostředky vyložit.

Do těchto úvah musí vstoupit historický kontext. Římské právo (byť už zde nakladatelství prosperovala) práva k nehmotným statkům téměř neznalo a do roku 1662, kdy vstoupil v platnost Licenční Akt v Anglii, ale spíš do roku 1709, kdy vstoupil v platnost Statut královny Anny, se působila práva k výsledkům tvůrčí duševní činnosti jen omezeně. Tyto zákony měly za účel státní kontrolu nad vydanými knihami; členové cechu papírníků a sazečů měli výlučné právo tisknout knihy a neoprávněné kopie ničit. Spíš než právo na ochranu výsledků tvůrčí duševní činnosti upravovaly právo na ochranu investice. Analogický proces – cenzura pod rouškou ochrany práv k nehmotným statkům – probíhal v SSSR. Výlučné právo cechů nad některými informacemi se zrcadlí i v dnešních právech povinně kolektivně spravovaných.

Od vynálezu knihtisku kolem roku 1440 do prvních kopírovacích zákonů uplynulo několik stovek let. Ve chvíli, kdy poklad knihtisku dostaly do rukou jiné než vládnoucí třídy, začaly diskuse o jeho omezení ospravedlněné aspoň na první pohled racionálními argumenty. Diskuse *mutatis mutandis* trvají dodnes.

1 Právo k nehmotným statkům

1.1 Utilitaristický přístup

Zabývejme se nejprve přístupem k právu k nehmotným statkům, který buduje na tezi prospěšnosti uvedených práv pro společnost. Tato utilitaristická koncepce pochází z americké ústavy a dovoluje kongresu „podporovat vědecký pokrok a užitečné znalosti a umění tím, že zajistí spisovatelům a vynálezům na určitou dobu výhradní právo k jejich dílům a vynálezům“ (Faltýšková aj., 1994, čl. 1, odd. 8).

V Americe se právo kopírování rozvíjelo specificky, protože celá původní koncepce amerického života se zakládala na kopírování. Obyvatelé nového světa dluží si připomínat domov jmény evropských měst a kopiemi známých budov. Dodnes si lze těžko představit hlavní město amerického státu bez tradiční kopie washingtonského Kapitolu, jehož idea zajisté také není původní. Americká náklonnost ke kopírování se projevila i na rozvoji obchodu s knihami, které narozdíl od Anglie neomezovala ochrana. Původní americkou teoretickou koncepcí vysvětluje vynikající Thomas Jefferson:

Učinila-li příroda některou věc nejméně náchylnou k výlučnému vlastnictví, bude to zajisté proces myšlení nazývaný idea, kterou může jedinec výlučně držet, dokud si ji nechává pro sebe; okamžikem prozrazení se však dostává do držby každého a kdo ji přijme, se jí nemůže zbavit. Díky zvláštním vlastnostem ideje nikdo nedrží méně než jiný, protože ji každý drží v celosti. Ten, komu sdělím ideu, přijímá její přínos bez toho, aniž bych já o něco přišel; jako někdo, kdo si také rozsvítí svíčku, která mne nezastiňuje. Že by se ideje měly svobodně šířit kolem světa ke vzájemnému morálnímu poučení o životě a zlepšení jeho podmínek, se zdá zvláště dobře navrženo přírodou, která je tak utvořila podobně ohni, rozpínajícímu se celým prostorem bez oslabení intenzity v jediném bodě, a vzduchu, který dýcháme, v němž se pohybujeme a fyzicky existujeme, a který nenesne spoutání nebo výlučné přivlastnění. Vynálezy tudíž nemohou podle přirozenosti podléhat vlastnictví. Společnost může udělit výlučné právo k ziskům z nich plynoucích pro povzbuzení těch, kteří následující své ideje, jí přinášejí užitek, ale také to nemusí udělat – to záleží na vůli a zřízení společnosti, a nikdo si to nemůže nárokovat nebo si na to stěžovat. (Goldstein, 2002, s. 6, překlad JM)

Jefferson u práv k nehmotným statkům vychází z přirozenosti, konkrétně z přirozenosti pojmového světa, světa idejí. Ad absurdum uvedený důsledek dovádí extenzivní výklad § 3 AutZ o výjimce úředních děl z ochrany; stačilo by totiž, aby vláda přijala veškerou literaturu jako přílohu vyhlášky, kterou by následně zrušila (nebo by ji zrušil příslušný soud). Tak či onak nelze pochybovat, že i neplatný právní předpis nepodléhá ochraně, a tedy by se pojmový svět oprostil od autorské ochrany. Libovolný objektivně vyjádřený předpis totiž má atribut platnosti, byť se nemusí nutně jednat o platnost právní nebo řádně projevenou, a téměř každý písemný dokument má možnost stát se pramenem práva.¹

¹Pro důkazy není třeba chodit do říše abstrakt; stačí si připomenout dojemná prohlášení ústav z roku 1948 a 1960 nebo zákon č. 198/1993 Sb.

Další učenci, například Adam Smith, se k autorskému právu stavěli rezervovaně (Goldstein, 2002, s. 9). Změna přišla až s Jeremy Benthamem, který přednesl dnes častý argument: Právo kopírovací chrání tvořivé jedince, které by vytlačili z trhu imitátoři prodávající za nižší cenu. Jiná varianta je, že právo pobízí autory, aby tvořili, a tím přináší lidem dobré knihy. K těmto tezím nezbývá než poznamenat, že ačkoliv se jimi zabývala řada studií, jejich pravdivost zůstává nejistá. Z vlastní zkušenosti zastávám názor, že ty skutečně podstatné výtvořiny ducha nepotřebují ochranu práva. Například Souček (1998) volně sdílí texty z matematické analýzy a lineární algebry na internetu, rovněž tak Motl a Zahradník (1995) a Výborný a Zahradník (2002), kteří v předmluvě dokonce chtějí, aby

sbírka přinesla nějaké nové nápady, nejen přepis příkladů ze starších zdrojů, a [...] též, aby zde byly (kromě těch zcela standardních) i nové partie, které nebývají částí starších sbírek. Takže kromě partí [...] beze studu a beze změny okopírovaných (*Kopírování beze změny*, pokud se děje v přiměřeném rozsahu, považujeme za výraz nejvyššího uznání těm, jejichž text kopírujeme – pozn. MZ) [...] jsou ve sbírce i originální zpracování mnoha modernějších témat. Věříme, že některé z nových (či nově pojatých) příkladů budou stát za převzetí i autorům sbírek budoucích. (Kurzíva JM; Výborný a Zahradník, 2002, s. 3)

Otázka stojí stále stejně: Má stát podporovat duševní tvůrce udělením výlučného práva k libovolnému užití? Pochopitelně zde mluvíme o právech majetkových. Vzpomínám, jen na okraj, na svého dědečka, který si patentoval několik vynálezů, z nichž pak skutečně měl příjem. Z našich rozhovorů jasně vyplynulo, že peněžní motivace neměla na motivaci k vynálezu žádný vliv.² Netvrdím, že se jedná o obecné pravidlo, ale zdá se mi, že ve vědě absence peněžní motivace skutečně duševní činnosti nebrání; a naopak, peněžní motivace přítomná v české populární hudbě nezpůsobila žádný vzestup české kultury. Výmluvně o tom svědčí známý případ Kalousek v. Helešic projednávaný u Městského soudu v Praze v roce 2008, v němž se žaloba domáhala určení autorství k údajně okopírované skladbě. Soud to zamítl, ale přikl. žalobci náhradu 200 000 Kč. Soudní znalec komentoval kvalitu skladeb slovy:

Skládání podobných písní je asi tak originální, jako když děcka staví věž z kostek. (Zdroj: Časopis Týden, 2. 9. 2008)

V charakterizaci kvalit populární hudby s ohledem na ústavně právní aspekty není nutno pokračovat.³ Pokud uvážíme, že bez patřičného obeznámení s metodou a dílčími prvky, by dílo bylo spotřebiteli úplně nepřístupné, lze shrnout, že se *velká část* umění a věd zabývá pouze kombinováním již vymyšleného, které přijímá bez toho, aniž by za to platila (např. bezplatné vzdělávání); takové umění nazýváme obecně triviálními žánry.⁴ Naopak, *část velkého* umění a

²K prvnímu argumentu Jeremy Benthama: Dovedete si ostatně představit, že někdo přijde do vědeckého zařízení, vyzvedne si náčrty a doma si z nich začne vyrábět kopie? Uvedený argument je tedy formulovaný naivně.

³Podobně bychom postupovali i v klasické hudbě, ač zde aspoň autoři disponují rudimentární zručností; namátkou z Dvořákova Čerta a Káci přebírá motiv Šostakovič do Leningradské symfonie, odkud ho kopíruje populární pořad Hvězdná brána.

⁴Uvědomme si, že kdybychom k nim přistupovali se stejnou logikou jako k patentům, k

věd ochranu, jak jsem naznačil výše, nepotřebuje. Dáblův advokát by glosoval: Vždyť se tak právě naplňuje jedna z velkých idejí práva, pomáhat slabšímu. Takový argument však v utilitaristickému přístupu postrádá relevanci.

Zpět k českému ústavnímu pořádku; slušelo by vyložit argumenty, proč řadit práva k výsledkům tvůrčí duševní činnosti pod utilitaristickou doktrínu. Podle mě zde stačí upozornit na systematický výklad: Právo totiž formuluje čl. 34(1) listiny, který je zařazený mezi hospodářská, sociální a kulturní práva, jejichž změně nic nebrání, tudíž je nelze považovat za přirozená. Na utilitaristický výklad ukazuje také velká vzdálenost mezi čl. 10, z něhož údajně právo k nehmotným statkům pramení, a čl. 34, který ho explicitně formuluje.

1.2 Přirozenoprávní přístup

Přirozenoprávní interpretaci práv k nehmotným statkům vyznává [Telec \(2002\)](#); jeho metoda si zaslouží několik připomínek.

Za prvé zde zřetelně pozoruji sklon nalézat zdroj zákonných předpisů v ústavním pořádku. Ačkoliv se tato otázka týká výkladu obecně, věnuji jí krátkou zmínku. Použitý přístup přirozenoprávní interpretace ústavního pořádku, který nebere ohled na zákony, má totiž slabiny; abych citoval vlivného teoretika demokracie:

... mnozí lidé si tedy tu demokracii pletou s tím, že oni budou jen těmi kritiky a určovateli, co se má dít v společnosti, a ti druzí [...] jsou povinni to vykonávat... (Jakeš, 1989)

V praxi se to znamená, že autor označil některá ustanovení zákona, který sám napsal, za přirozenoprávní a zbytek (zejména tím, který do přirozenoprávní koncepce nezapadl) se nezabýval. Vede to ke směřování účeloslovného a účelového výkladu. Poněkud přesněji se tímto tématem zabývaly příspěvky ve sborníku [Gerloch a Marsálek \(2005\)](#); zde někteří autoři vyjádřili nespokojení s formulací listiny, která se v preambuli odvolává na „neporušitelnost přirozených práv člověka, práv občana a svrchovanost zákona.“ Uvádějí, že zde použitý termín „zákona“ nepřiléhá, popř. že se jedná pouze o odkaz na francouzskou revoluci. To nic nemění na tom, že právě parlamentu a jeho zákonům se tím svěřuje pravomoc v mezích listiny upravovat lidská a občanská práva;⁵ diskusí se může účastnit doktrína i správa, ale o zákonu rozhodne vždy parlament.

Za druhé mne výklad uvedený v knize [Telec \(2002\)](#) neuspokojuje ignorováním ústavních kolizí. Autor pobízí ostruhami slabou herku, čl. 10 o ochraně osobnosti. Z této herky lze dovodit celou řadu ustanovení,⁶ ale nikdy nebude mít na dostihového koně, který je vycvičen pro přesně stanovený účel (zásada *lex specialis*). Tím spíš, pokud herka pádí tak, že pošlape vše ostatní. V ústavním

ochraně bychom nedospěli, protože by nerozšiřovaly současnou kulturu (analog § 5 zákona o vynálezech).

⁵Jinak se lze také ptát, proč parlament může upravovat věci, o nichž se ústavní pořádek nezmiňuje.

⁶Čl. 10 lze vesměs aplikovat na libovolné zaměstnání. Aktuálnost tohoto problému se ukazuje u posloupnosti práv podle autorského zákona: k právům autora přibyla práva výkonných umělců, mluví se o právech zvukařů... Budou mít výrobci houslí práva na jejich zvuk, bude mít kosmetička autorská práva na obličej, který zušlechtila? Představu práv k informacím lze rozvíjet ad absurdum až k uklízečkám s autorským právem na uklizený byt. Ustanovení § 61 AutZ zde nepovažuji za podstatné.

pořádku totiž ustanovení nejsou bezpodmínečně závazná, ale jedná se o principy, mezi nimiž musí zákonodárce poměřovat a volit tu nejvhodnější variantu (Holländer, 2003). Přirozeně stojí některá ustanovení v kolizi, což vylučuje výklad přirozeného práva pouze z několika článků listiny, ale nutí vykladatele k skloubení všech přirozených práv. To se podle mého autorovi nepovedlo; nezdůvodnil třeba ohlašovací povinnost autora nahlásit předem kolektivnímu správci práv k živému provozování seznam provozovaných děl. Krátce, uvádět právo na ochranu soukromí jako argument k něčemu, co má být z definice zveřejněno a šířeno, nepovažuji za rozumný.

Za třetí směřuje Telec (2002) vlastnické právo s autorským právem; správně identifikuje práva jako majetek, ale zaměňuje majetek a vlastnictví. Ve výsledném pojetí je každé právo vlastnické, a tudíž se na ně vztahují ústavní kautely. Smývá se rozdíl mezi „silou“ práv, kterou vyjadřují meze uvedené v listině: Některá práva jsou neomezená (čl. 6), jiná lze omezit jen „nezbytně v demokratické společnosti“, a u dalších se pouze konstatuje zákonná ochrana.

Přirozenoprávní koncepci ovšem nahrává gramatický výklad čl. 34, podle něhož práva k výsledkům tvůrčí duševní činnosti chrání zákon. Zákonná ochrana práva ovšem implikuje existenci přirozených práv k výsledkům tvůrčí duševní činnosti, a to bez ohledu na pozitivní právo. Na druhou stranu uvedenou úpravou padá argument čl. 10, protože ten se neomezuje na tvůrčí ani duševní činnost. Výkon práv uvedených v čl. 34 však Pavlíček (2002, s. 279) považuje za omezený na prováděcí zákony, ačkoliv to listina (narozdíl od jiných sociálních práv) výslovně v čl. 41 neuvádí. Vedle toho se musí uvážit závazky z některých mezinárodních smluv a práva ES; v současné době však v nich zcela jistě nevystupuje právo k výsledkům tvůrčí činnosti jako přirozené.⁷ Rozvedme srovnání s některými ustanoveními druhé hlavy listiny: Ustanovení čl. 6, 8, 9, 10, 12, 13, 14 a další explicitně formulují právo a zároveň zakazují do něj přes míru zasahovat. Narozdíl od toho formulace čl. 34 je strohá a podobá se ustanovením ústavního pořádku „danou záležitost upraví zákon.“ Z takové formulace nelze dovodit imperativ práva k nehmotným statkům. Navíc absence zákona upravujícího vymahatelnost přirozeného práva (také proto, že je v dané kolizi jednoznačně převáženo silnějším právem) bez dalšího implikuje závažné porušení ústavnosti; jedná se např. o stykový zákon nebo neexistující zákony upravující chod určitých neustavených institucí, které předvíдалa ústava. Nejenže lze práva k nehmotným statkům výrazně omezit změnou ústavy, ale lze je proto výrazně omezit už změnou zákona.

Na přirozenoprávní koncepci se také vyjasňuje dogma ústavního soudu: ten zdůrazňuje, že zhoršení procedurální ochrany lidských práv je nepřípustné.⁸ Nejedná se mu tedy o zhoršení samotné ochrany některého lidského práva, protože samotné zhoršení ochrany jednoho práva může víc než vynahradit ochrana práva jiného, kteroužto úvahu nelze zákonodárci vytýkat, pokud nezasáhne do ochrany nezrušitelného práva způsobem, který ho de facto neguje.⁹

⁷Srovnej sh. preambuli Bernské úmluvy o ochraně literárních a uměleckých děl, preambuli WIPO Copyright Treaty.

⁸Článek VII. nálezu Pl. Ú. S. 36/01.

⁹Zde si neodpustím jednu poznámku, kterou může čtenář bez technického zázemí přeskochit a která precizuje postup zkoumání ústavnosti, který uvádí Holländer (2003). Úkolem zákonodárce je maximalizovat funkci celkového užitku obyvatel státu, která závisí na nastavení jednotlivých práv a na čase (změny ústavy), a to za dodržení vazeb. Uvedené rovnice se analyticky řeší Lagrangeovými rovnicemi prvního druhu. Ústavní systém (numerické řešení analytického problému) pak funguje tak, že parlament trochu posune nastavení práv zákonem,

1.3 Porovnání přístupů

V sekci prvním oddílu jsem vyslovil silnou tezi, že právo k nehmotným statkům svůj předmět nachází v triviálních žánrech. Stačí si připomenout největší zastánce práva k nehmotným statkům v literatuře: Twaina, Dickense, Huga. . . Vždy se mi vybaví mnohastránkové líčení z *Chrámu matky boží* nadepsané „Paříž z ptačí perspektivy“; jedná se o mnohastránkový seznam věcí, které jsou z kostela vidět. Podobně u ostatních spisovatelů pozoruji zaměření na kvantitu, a odtud pramení patrně i podobnost s fyzickou prací a nakonec i přesvědčení o duševním vlastnictví spisů. Musím přiznat, že spisovatel se mi tak slévá s nekonečnou venezuelskou telenovelou a společenská prospěšnost díla mi uniká.

Uvedenou koncepci „duševního vlastnictví“, do níž eskaluje iusnaturalistický přístup, však nutno zamítnout jako účelovou, pokud si nárokuje původ v českém ústavním pořádku, zejména v listině. Za prvé Knapp aj. (2002) tvrdí, že listina vychází z přísného pojetí vlastnictví jako práva ke vzácným statkům, tedy hmotným věcem. To ukazuje na účelové výklady s termínem „intelektuální vlastnictví“, které jen cílí posílit vlastní právo, zejména je nadřadit zájmům společnosti vyjádřených čl. 15 o svobodě věd a umění a čl. 34(2) o přístupu ke kulturnímu bohatství a zájmům jednotlivce na svobodném šíření informací.¹⁰ Za druhé patří mezi základní atributy vlastnictví věčnost a právo zcizení, které autorské právo nezná.

Ve spojených státech zajímavě inicioval diskusi o teoretické základně práva k nehmotným statkům Thomas Breyer, soudce nejvyššího soudu:

. . . jen málo pracovníků pobírá platy, které by se blížily celkové hodnotě toho, co vytvořili. Hodnota práce pro společnost, kterou vykonal vynálezce supermarketu nebo vysušitel bažiny, stejně jako vědecký pracovník nebo učitel může značně přesahovat částku, kterou dostanou zaplacenou. [. . .] Ve faktu, že spousta pracovníků pobírá menší platy než je jejich hodnota pro společnost, není nic inherentně normálního, protože většina přebytečné společenské hodnoty přechází ke spotřebitelům ve formě nižších platů. Nepovažuji za zřejmé, že výrobce má silnější nárok na přebytek společenské hodnoty spíše než spotřebitel nebo že by nárok autora měl být silnější než nárok pracovníků jiných odvětví. [. . .] Krátce, mluvit jednoduše o plodech něčí práce neukazuje, že by autor měl dostat zaplacen více než své důvodné náklady, ani o kolik více by měl dostat zaplacen. Zejména to nedokazuje, že by částky, které dostává podle platného autorského zákona, byly nějak „spravedlivější“ než částky ve světě bez autorského práva nebo v jiném systému práva k nehmotným statkům.

Proti přirozenosti autorského práva svědčí i další skutečnosti, které jen vyjmenuji: absence vzácného statku (obrácená kauzalita vzácnost-ochrana), mimořádný finanční zájem argumentujících ve prospěch přirozených práv, který s

který může ústavní soud derogovat, pokud se užitečnost zřetelně sníží. Z uvedeného je jasné, že malými změnami nelze obecně dosáhnout globálního minima: malými změnami se totiž dostaneme pouze do lokálního minima, v němž už bude probíhat pouze posun v závislosti na časových změnách.

¹⁰Zde se znovu vynořuje problém, že zákony nevznikají striktně secundum et intra constitutionem, takže spojení mezi přirozeným právem vytváří dodatečně až doktrína a není naplněna citovaná preambule listiny.

rozmachem informační společnosti poroste nade všechny meze, možnost reprezentace díla v symbolickém jazyce a z ní plynoucí možnost generovat téměř všechny představitelné kombinace (například vytvořit všechny písničky), aniž by byla stanovena hranice mezi tvůrčím úsilím a produktem připraveným programem, chybějící náprava externalit (nikdo nezaplatí újmu vzniklou člověku, který přivykl v důsledku spotřeby děl konzumnímu způsobu života, chybí odpovědnost za škodu typická pro vlastnictví).

Proti tomu, že české právo k výsledkům tvůrčí duševní činnosti sleduje právo přirozené, svědčí teoreticky neopodstatněná složitost práva k nemotným statkům. Autorský zákon totiž rozlišuje celou řadu typů děl: literární, hudební, počítačové programy, práva k databázi ad. a každá kategorie má specifika (zákaz kopírování hudebních děl, nemožnost kopírovat programy pro osobní potřebu, databáze není souborné dílo, ale prý dílo sui generis), jejichž odůvodnění je zjevně účelové, aby vybraným skupinám zvyšovalo zisk.

2 Internet

2.1 Kolize práva na informace a práva k informacím

Proč jsem se tak podrobně věnoval dvěma předchozím ústavním doktrínám? Domnívám se, že vstup do informačního věku není změnou kvalitativní, ale změnou kvantitativní. Argumenty, které budou ve prospěch práv k informacím uvádět jejich zastánci, budou tytéž, a to aniž by z toho jejich původci cokoli měli. Doufám, že uvedené úvahy půjdou o trochu dále, než dosavadní komentáře, které téma vesměs pouze konstatují (Pavlíček, 2002, s. 150). Narozdíl od *právního informatika*, který v úvodu ke své knize děkuje kolegyni za „uložení textu do počítače“, se na sebe беру úlohu *informačního právníka* (Cejpek, 1997).

Na internetu kolidují následující základní práva a svobody uvedené v listině: právo vyhledávat a šířit informace podle čl. 17 a s ním spojené právo na vzdělání podle čl. 33 a právo na přístup ke kulturnímu bohatství podle čl. 34(2), ochrana dětí a mladistvých podle čl. 32(1), právo k výsledkům tvůrčí duševní činnosti podle čl. 34(1). Zde vyniká především konflikt mezi šířením informací a jejich ochranou, ostatní ustanovení se totiž omezují na provedení zákona (čl. 41). Samostatně se budu věnovat listovnímu tajemství podle čl. 13.

Čl. 17(2) listiny stanoví, že „[k]aždý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.“ Není pochyb o tom, že současná úprava autorského práva považuje autorské dílo za objektivní vyjádření informace, tudíž se na ně vztahuje klauzule čl. 17(2). Listina pak klade na zákony závazný požadavek, v souladu s nímž musí úprava mezi tohoto práva probíhat v čl. 17(4): „právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná...“ Listina zde, stejně jako několika dalších místech, vysloveně vyžaduje argumentaci právní komparativní, což ostatně vyplývá už z preambule. Toto ustanovení přísností zdaleka převyšuje podobná ustanovení o lidských právech (listovní tajemství, právo na soukromí). Zákonná úprava totiž může obsahovat omezení práva pouze v případech nezbytných, nikoliv v případech vhodných či politické moci příjemných. Naproti tomu čl. 34(1) Listiny stanovuje, že zákon chrání „práva k výsledkům tvůrčí činnosti.“ Tedy právní úpravu těchto práv ponechává zcela zákonu, který

stanoví míru, třeba sebemenší, ochrany děl. Samozřejmě se tak nemůže stát způsobem, který jiná ustanovení listiny zakazují, speciálně způsobem, který by omezil šíření informací nad míru nezbytnou v demokratické společnosti. Poznámávám, že ustanovení ústavních zákonů jsou nadřazená mezinárodním smlouvám, což vyplývá z čl. 9(1) ústavy, a tím ultra vires komunitárního práva Evropské unie.

Stačí ukázat, že existují demokratické státy, které neomezují ústavní svobodu šířit informace placením speciálních daní soukromým osobám – kolektivním správcům. Westkamp (2007) uvádí, že systém paušálních odměn nepoužívají například severské země; místo toho uplatňují odlišnou formu licencí například pro instituce (s. 50). Na Kypru odměnu za osobní užití nevybírají (s. 84). Ani Malta poplatky nevybírá; existuje zde žaloba na kompenzaci, ale nemá administrativní zázemí. Komparativní metoda podle mě ukazuje, že omezení šíření děl z důvodu ochrany práva autorů pomocí zvláštní daně rozhodně není v demokratickém státě nezbytné, a tudíž není ani ve smyslu vyloženém výše přípustné. Autorské právo nelze použít jako argument pro svévolné zdanění médií a prostředků šíření informace, protože samotná existence děl podléhajících ochraně nijak nevypovídá o obsahu, který bude na materiály uložen. Tyto poplatky např. vybírají kolektivní správci i od těch, kteří pracují pouze s dokumenty, které autorskými díly nejsou (díla úřední, v advokátních kancelářích). Důvod relativní přednosti práva na šíření vidím v jeho výsadním postavením, které sdílí s neomezitelnými právy (na život a způsobilost k právům a povinnostem) a volnou soutěží politických stran (čl. 22).

Ukažme konkrétní příklad kolize na českém autorském zákoně: Na internetu se často používá ustanovení § 38a AutZ, který uděluje zákonnou licenci pro dočasné rozmnoženiny. Do pojmu dočasné rozmnoženiny však jistě spadá i kopie na flash paměti, která nejde použít jako zvukové zařízení. Těžko na ni potom aplikovat § 30(2) AutZ, který pro zaplacení odměny uložené § 25 AutZ, vycházejí z ustanovení čl. 5(2)b směrnice 2001/29/ES, vyžaduje rozmnožení pro osobní potřebu. Pro samotnou osobní potřebu však vzniká až nová rozmnoženina například v počítači a flash paměť tedy slouží pouze k přenosu informací bez vlastního účelu užití, na který se odměny nevztahují. Přesto za ně náleží autorům odměna podle čl. I bodu 3 vyhlášky č. 408/2008 Sb. V současné době jsou tedy silnější práva k informacím, a to zejména u počítačových programů a nahrávání filmů při promítání. Jinak právo na informace částečně vyvažuje volné užití podle § 30(1) AutZ.

Tendenci ke striktnějšímu výkladu díla, a tudíž ve prospěch šíření informací (pojem „kulturní bohatství“ by zde mohl znít pejorativně), naznačily soudy u žaloby Jiřího Strílků v několika instancích v roce 2009 (rozsudek ještě nepublikován), kdy zamítly žalobu, kterou se domáhal na konkurentovi finančního zadosťučnění. Konkurent totiž použil obrazový výstup jeho prezentace, soud však výstup (narozdíl od samotného programu) odmítl považovat za autorské dílo. Toto rozhodnutí zcela jistě nesouhlasí s vymezením díla v autorském zákoně a lze je jistě napadnout z teoretické roviny, podle níž podléhá ochraně libovolný projev autorského díla. Zde lze nicméně argumentovat právem užití díla umístěného na veřejném prostranství podle § 33 vyloženým extenzivně. Proto fotografický záznam ochráně nepodléhá a autor programu se může domáhat pouze uvedení vlastního jména.

2.2 Datové schránky

Současně probíhá významný krok v elektronizaci státní správy – zavedení datových schránek. V souvislosti s tím, že ministerstvo dosud omezuje jejich použití jen na uzavřený systém jedné komerční firmy, bych rád odůvodnil protiústavnost takového jednání. Ústavní argumentace vychází neomezitelného čl. 37 listiny, který zaručuje právo na tlumočení při všech jednáních; protože datovými schránkami se podle zákona o datových schránkách činí právní úkony, jedná se z definice o právní jednání. Uvedené ustanovení lze těžko omezovat jen na soudy, protože nejbližší předcházející odstavce zahrnuje „soudy, jin[é] státní orgány či orgány veřejné správy.“ Člověk tedy má nárok dostávat informace při úředním jednání ve srozumitelné formě, zatímco současná situace, v níž se využívá proprietární formát komprimovaného XML souboru, spíš připomíná finanční úřad vymáhající plnění v Zulu nářečí. Situaci přitěžuje i to, že se jednání vztahuje prakticky na všechny záležitosti. Nakonec se při zvýhodnění jedné skupiny na úkor jiné jedná o porušení zásady rovnosti deklarované v čl. 1 listiny.

2.3 Internetové vysílání

Některé další legislativní projekty vzbuzují spíš úsměv a delší kritiku si ani nezaslouží. Směrnice 89/552/EHS reguluje televizní vysílání na základě zásady původu. Její novela 2007/65/ES zahrnuje i internetového vysílání;¹¹ za prvé ukládá členským státům zajistit, aby se děti nedostaly k „audiovizuálním mediálním službám [...], které by mohly vážně narušit [jejich] tělesný, duševní nebo morální vývoj.“ V tomto ohledu se snad nelze než aplikovat zásadu „ad impossibilia nemo tenetur.“ Pokud bychom pominuli výraz „vážně“, dalo by se argumentovat i ustanoveními Úmluvy o právech dítěte, která v čl. 13 stanoví, že dítě má „právo... vyhledávat... informace všeho druhu.“ Z omezení uvedených v tomto článku připadá v úvahu pouze omezení ve prospěch „veřejného zdraví nebo morálky.“ Není pochyb, že co zakazuje zákon při užití informací dospělým, zakazuje i dětem. Na druhou stranu tento článek zaručuje dítěti stejná práva na vyhledávání informací, omezená jen jeho přirozenou schopností informace vyhledávat. V každém případě jsou tato práva omezena jenom veřejným zdravím nebo veřejnou morálkou, nikoliv morálkou dítěte. Z této interpretace plyne irelevance věku u dítěte při užití informací, které dospělí obvykle užívají, a tedy neohrožují veřejnou morálku. Netřeba dodávat, že tu směrnice řeší něco, co vlastně problémem ani nikdy nebylo.

Za druhé nařizuje směrnice 89/552/EHS nadpoloviční produkci evropských autorů; poskytovatelům audiovizuálních mediálních služeb na vyžádání ukládá směrnice 2007/65/ES jejich podporu, ale naštěstí nestanovuje přesný podíl. Zavedení podílu evropské produkce i pro internetové vysílání by zcela jistě ochromilo svobodu projevu.

2.4 Telekomunikační tajemství

Listovní tajemství se vztahuje na listy, které jsou uzavřeny; k tomu kdysi sloužila pečeť. Jde tu o to, že narušitel musí vynaložit vědomé úsilí k jeho porušení, které lze navíc zjistit. Listovní tajemství slouží jako záruka soukromí občanů a ochrana před úpadkem společnosti k špehování a udavačství. Současný právní

¹¹To samotné vyvolalo vlnu nevole pro rozdílnou povahu internetového vysílání a televize.

řád obsahuje ustanovení § 84 ZTel, které vymezuje rozsah telekomunikačního tajemství, pod které spadá i internet. Telekomunikační tajemství je nadřazený pojem listovnímu tajemství, protože se vztahuje i na obsah zpráv, který není nijak chráněn (například kódováním); rozhoduje zde fakt, že není určen veřejnosti. Kromě obsahu zprávy telekomunikační tajemství pokrývá informace o času sdělení a identifikaci účastníků. Na internetu se většina dat přenáší bez šifrování, což znamená, že jsou veřejná, ač si nemusí odesílatel uvědomovat. Znamená to, že se na ně rovněž vztahuje telekomunikační tajemství. Telekomunikační tajemství zprostředkované mocnými šiframi se patrně stane prostředkem úplného utajení provozu na internetu, čímž zmaří snahy o jeho regulaci.

Abych příspěvek shrnul: Legislativa v oblasti internetu se bohužel zabývá nepodstatnými oblastmi jako regulace internetu před mladistvími. V oblasti informačních technologií spatřuji několikaletý skluz, s nímž se promítají do práva. V dnešní době už kupříkladu ustoupily obyčejné kompaktní disky do pozadí. Stát a komunitární právo podle mého sledují v oblasti práva k nehmotným statkům jiný cíl než prospěch občanů, a proto bych uvítal, kdyby do něho vůbec nezasahovaly, zejména s ohledem na div internetu, který se rozvinul téměř bez legislativních zásahů.

Reference

- Cejpek, J.: *Úvod do právní informatiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1997.
- Faltýsková, A.; Komárková, A.; Macháčková, M.; aj.: *Ústava Spojených států amerických*, 1994.
URL <http://klempera.tripod.com/usustava.htm>
- Gerloch, A.; Maršálek, P. (editoři): *Zákon v kontinentálním právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005.
- Goldstein, P. (editor): *Copyright, Patent, Trademark and Related State Doctrines*. New York: Foundation Press, 2002.
- Holländer, P.: *Ústavněprávní argumentace*. Praha: Linde, 2003.
- Jakeš, M.: *Text projevu na Červeném hrádku*, 1989.
URL <http://www.ujdeto.cz/lyrics/milos-jakes/text-projevu-na-cervenem-hradku-cz>
- Knapp, V.; Knappová, M.; Švestka, J.: *Občanské právo hmotné*, ročník 1. Praha: Aspi Publishing, 2002, 471 s.
- Motl, L.; Zahradník, M.: *Pěstujeme lineární algebru*. Praha: Univerzita Karlova – Vydavatelství Karolinum, 1995.
- Pavlíček, V. (editor): *Ústava a ústavní řád České republiky. Díl 2 Práva a svobody*. Praha: Linde, 2002.
- Souček, V.: *Matematická analýza*. <http://www.karlin.mff.cuni.cz/> soucek, 1998, (Přístup 12. 10. 2009).
URL <http://www.karlin.mff.cuni.cz/~soucek>

Telec, I.: *Přehled práva duševního vlastnictví*, ročník 1 lidskoprávní základy a licenční smlouva. Brno: Doplněk, 2002.

Výborný, K.; Zahradník, M. (editoři): *Používáme lineární algebru*. Praha: Univerzita Karlova – Nakladatelství Karolinum, 2002.

Westkamp, G.: Implementace směrnice 2001/29/ES členskými státy. Londýn: Institut duševního vlastnictví královny Marie, Centrum pro obchodní právo Londýnské univerzity, 2007.

URL http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/infosoc-study-annex_en.pdf